

UMEÅ UNIVERSITET

Hatbrott i rättsprocessen

En kunskapsöversikt om utvecklingen
i Sverige 2002–2022

Mika Hagerlid & Görel Granström

RAPPORTER OCH TEXTER
FRÅN JURIDISKA INSTITUTIONEN
NR 7 • 2023

Hatbrott i rättsprocessen

En kunskapsöversikt om utvecklingen i Sverige 2002–2022

Mika Hagerlid, Institutionen för Kriminologi, Malmö universitet
Görel Granström, Juridiska institutionen, Umeå universitet

**UMEÅ
UNIVERSITET**

Detta verk är skyddat av svensk upphovsrätt (Lag 1960:729)

ISSN: 1652-0718

Rapporter och texter från juridiska institutionen vid Umeå universitet

Omslag: Inhousebyrå, Umeå universitet

Elektronisk version tillgänglig på: <http://umu.diva-portal.org/>

Tryck: Cityprint i Norr AB

Umeå, Sverige 2023

Innehåll

Hatbrott i rättsprocessen – en kunskapsöversikt	5
Introduktion.....	5
Brottsutveckling.....	7
Utmaningar med att kartlägga brottsutvecklingen	7
Anmälda hatbrott som identifierats av Säkerhetspolisen och Brottsförebyggande rådet, 2000–2006.....	9
Anmälda hatbrott som identifierats av Brottsförebyggande rådet, 2008–2018	10
Anmälda hatbrott som identifierats av Polisen år 2020.....	12
Självrapporterad utsatthet för hatbrott 2008–2016.....	12
Självrapporterad utsatthet för hatbrott efter 2016	14
Rapporter, uppföljningar och granskningar från myndigheter	17
2002–2010: Det inledande arbetet inom hatbrottsfältet	17
2011–2014: Uppföljning, kartläggning och rekommendationer	18
2015–2018: Utbildning och implementering av riktlinjer rörande utredning av hatbrott	19
2019–2022: Hatbrott som en del av demokratihotande brottslighet	22
Forskning om hatbrott i den svenska rättsprocessen.....	25
Studier om anmälda hatbrott utifrån vissa motiv eller brottskategorier	25
<i>Hatbrott med homofobiska motiv.....</i>	<i>25</i>
<i>Antiromska hatbrott .....</i>	<i>25</i>
<i>Hatbrott mot samer och romer .....</i>	<i>26</i>
Studier om professionella perspektiv på att arbeta med hatbrottsärenden.....	27
<i>Intervjustudie med företrädare för rättsväsendet.....</i>	<i>27</i>
<i>Polisens utredning av rasistiska hatbrott .....</i>	<i>28</i>
Internationell forskning om hatbrott i rättsprocessen	29
Kopplingarna mellan normalisering av rasism, hets mot folkgrupp, och rasistiska våldsbrott	29
Stora olikheter i lagstiftning och organisering mellan länder	30
... men liknande utmaningar vid hanteringen av hatbrott.....	30
Organisationsformer som är stödjande för identifiering och utredning av hatbrott...	31
Avslutande ord.....	33
Referenser	35
Introduktion.....	35
Brottsutvecklingen.....	36
Rapporter, uppföljningar och granskningar från svenska myndigheter	37
Svensk forskning.....	38
Internationell forskning	38

Hatbrott i rättsprocessen – en kunskapsöversikt

Introduktion

I en svensk kontext är hatbrott ett samlingsbegrepp som idag innefattar olaga diskriminering, hets mot folkgrupp, ärekränkning, samt brott där gärningspersonens motiv – helt eller delvis – varit att kränka offret på grund av dess uppfattade ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning, könsöverskridande identitet eller uttryck (Granström, Mellgren & Tiby, 2019).

Hatbrott kan ses som ett paraplybegrepp för flera olika lagrum. Det finns därför ingen gemensam brottskod som kan användas för att spåra brottsutvecklingen gällande hatbrott över tid. Dessutom har de skyddade grunderna ändrats över tid. Inledningsvis, så tidigt som år 1948 när hets mot folkgrupp kriminaliserades, var det grunderna härstamning och trosbekännelse som skyddades. När olaga hot kriminaliserades i början av 1970-talet omformulerades de skyddade grunderna så att de kom att uttryckas i termer av ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung eller trosbekännelse. År 1987 utvidgades bestämmelsen till att också omfatta grunden homosexuell läggning (senare sexuell läggning). Vid tillkomsten av straffskräpningsregeln år 1994 omfattades brott med rasistiska och antireligiösa motiv uttryckligen av lagtexten, år 2002 lades sexuell läggning till som skyddad grund och sedan år 2018 framgår av lagtexten att även könsöverskridande identitet eller uttryck omfattas (Prop. 1993/94:101; Prop. 2001/02:59; Prop. 2017/18:59).

Själva begreppet hatbrott introducerades först år 1999 i samband med Eva Tibys avhandling om homofobiska hatbrott. Tibys avhandling lämnade ett stort avtryck på området. Delvis genom att sexuell läggning kom att inkluderas som skyddad grund med hänvisning till hennes forskning (SOU, 2000; Tiby, 1999), och delvis genom att begreppet hatbrott blev etablerat i den svenska kontexten.

Enligt svensk lagstiftning ska hatbrott leda till straffskärpning eftersom brotten utgör ett angrepp på grundläggande demokratiska värderingar om alla människors lika värde (Prop. 2001/02:59). Hatbrott leder dessutom till allvarliga konsekvenser eftersom de resulterar i ett större lidande för offren jämfört med andra brott, skapar starka känslor av samhälleligt utanförskap och sänker viljan att vara en del av konventionella institutioner och samhällsstrukturer bland marginaliserade grupper (Andersson m.fl., 2018; Atak, 2022; Bell & Perry, 2014; Hagerlid, 2021; Herek m.fl., 1999; Iganski, 2001; McDewitt m.fl., 2001; Pezzella & Fetzer, 2017; Paterson m.fl., 2019; Walters m.fl., 2017). På grund av ökad

polarisering och påverkanskampanjer som strategiskt riktas mot grupper på samhällets marginaler blir arbetet med hatbrott än viktigare (Polismyndigheten, 2022; Säpo, 2021).

Syftet med den här kunskapsöversikten är att beskriva hur rättsväsendets arbete med hatbrott utvecklats över tid. Beskrivningen görs genom att belysa de särskilda utmaningar och problem som uppkommer vid identifiering, utredning och rättsliga prövningar av hatbrottsärenden. Kunskapsöversikten inleds med en genomgång av brottsutvecklingen avseende hatbrott, och därefter presenteras rapporter, granskningar och studier om hatbrott i den svenska kontexten. Efter det presenteras svensk och internationell forskning med fokus på hur hatbrott hanteras i rättsprocessen. Kunskapsöversikten avslutas med en kort sammanfattning av de utmaningar som finns i arbetet med hatbrott och några förslag på möjliga vägar framåt. För att tydligt beskriva hur arbetet med och kunskapen om hatbrott i rättsprocessen utvecklats över tid presenteras underlaget huvudsakligen i kronologisk ordning.

Brottsutveckling

Utmaningar med att kartlägga brottsutvecklingen

Eftersom hatbrott är ett paraplybegrepp för flera olika typer av brott finns det inget enkelt sätt att sammanställa brottsutvecklingen på området. När det gäller uppgifter om anmälda hatbrott utvecklade Säkerhetspolisen (Säpo) därför en metod för att, utöver kategorierna hets mot folkgrupp och olaga diskriminering, identifiera andra brott med hatmotiv under 1990-talet. Inom ramen för metoden identifierades hatbrott med hjälp av sökningar i Polismyndighetens databas över anmälda brott utifrån nyckelord som kan förekomma i anmälningar av brott med hatmotiv. Säpo sammanställer uppgifter om hatbrott fram till år 2005, varefter Brottsförebyggande rådet (Brå) tar över ansvaret för hatbrottsstatistiken. Under perioden 2006–2017 sammanställer Brå uppgifter om anmälda hatbrott utifrån samma metod som Säpo initialt utvecklade. Brå beskriver i rapporterna sammanställningen som en kombination av två olika urval:

Urval 1 består av en utsökning från anmälningar som omfattar brottstyperna våldsbrott, olaga hot/ofredande, ärekränkning, hets mot folkgrupp, skadegörelse/klotter, olaga diskriminering och diverse övriga brott. [...] Sammantaget rör det sig om en utsökning av cirka 391 000 anmälningar per år. För dessa brottstyper finns en sökordlista som består av 354 ord och efter utsökning får man träff på ca 30 000 anmälningar som granskas och kodas manuellt.

Urval 2 består av en totalundersökning av samtliga anmälningar avseende brottstyperna olaga diskriminering och hets mot folkgrupp gjorda under kalenderåret. [...] Detta ger ett urval på ca 800 anmälningar avseende hets mot folkgrupp och ca 300 anmälningar avseende olaga diskriminering som granskas och kodas (Brå, 2009:23).

Över tid genomför Brå flera förändringar i metoden för att identifiera brott med hatmotiv och i sin framställning av brottsutvecklingen. Detta rör bland annat förändringar i redovisningskategorier, exempelvis vilka motivbilder man presenterar, och vilka sökord som används för att screena efter brott med möjliga hatmotiv. Den största ändringen i söktermer och redovisningskategorier genomförs år 2008 med syfte att presentationen ska vara i linje med lagstiftningen på området.

Det genomförs även förändringar i storleken avseende urvalet. Till en början görs screeningen på alla anmälningar inom utvalda brottskategorier i hela riket, men från och med år 2012 rör det sig i stället om ett slumpmässigt urval av hälften av dessa brott (Brå, 2013). För att uppgifterna ska vara jämförbara över tid är alltså siffrorna som Brå presenterar för åren 2012 till 2017 extrapolerade, vilket innebär

att Brå har uppskattat hur många anmälningar det skulle ha varit för ett totalurval.

Utöver Brås sammanställningar har Polismyndigheten sedan år 2008 registrerat brott med hatmotiv digitalt (Brå, 2009; Rikspolisstyrelsen, 2013). Lite längre fram i den här rapporten, under rubriken ”Rapporter, utvärderingar och granskningar från svenska myndigheter”, presenteras uppgifter om samstämmigheten mellan Polismyndighetens och Brås kategorisering av hatbrott.

Brå upphörde med de manuella sammanställningarna av hatbrott år 2018, och numera redovisar Brå i stället de hatbrott som Polismyndigheten kategoriserat under straffskärpningsregeln (Brå, 2020^a). Detta innebär att underlaget i Brås senaste redovisning (Brå, 2021^a) inte går att jämföra mot tidigare brottsutveckling. I beskrivningen av den nya metoden skriver Brå att

Från 2020 och framåt är Brås statistik över polisanmälda brott med hatbrottsmotiv istället en totalundersökning, baserad på alla polisanmälningar som polisen har hatbrottsmarkerat, och i detta ingår alla brottskoder. Det nya urvalet och den nya metoden innebär att Brå kan föra statistik som i förlängningen har mer verksamhetsnytta för polisen. Eftersom detta skiljer sig så markant från den tidigare metoden, innebär det att det inte blir rättvisande med jämförelser bakåt i tiden. (Brå, 2021^a:26)

Därutöver har frekvensen av hur ofta Brå publicerar sammanställningar av brottsutvecklingen förändrats. Från år 2000 till och med år 2016 presenteras uppgifter varje år, därefter görs presentationen vartannat år. Brå har i stället fått i uppdrag att göra olika fördjupningar om hatbrott. De senaste åren har myndigheten publicerat rapporter om antisemitiska hatbrott (Brå, 2019^b), stöd till hatbrottsutsatta (Brå, 2020^c), samt islamofobiska hatbrott (Brå, 2021^b).

Det brottsmönster som framträder vid en granskning av anmälda brott speglar inte nödvändigtvis den faktiska utsattheten, och anmälningsbenägenheten bland personer som utsätts för hatbrott är låg (Brå, 2017). Det finns många orsaker till att brottsoffer väljer att anmäla vissa brott och avstår från att anmäla andra brott. I relation till hatbrott är det exempelvis vanligt att personer som utsätts väljer att låta bli att anmäla för att de inte upplever brottet som tillräckligt allvarligt, att utsattheten normaliseras, eller att de inte tror att polisen kommer att kunna utreda brottet (Andersson & Mellgren, 2015).

Sedan år 2008 genomförs varje år den nationella trygghetsundersökningen (NTU) som bland annat innehåller frågor om utsatthet för brott och förekomsten av självupplevda hatmotiv. NTU:n genomgick dock en omfattande

metodförändring år 2017. Det innebär att uppgifter om hatbrott som publicerats efter metodförändringen inte går att jämföra mot den tidigare självrapporterade utsattheten. I likhet med revideringarna i Brås sammanställningar har även kategorierna reviderats.

I redovisningarna på följande sidor har vi i stora drag valt att dela in brottsutvecklingen i perioder där redovisningen är förhållandevis konsekvent, och ändrar presentation och rubriksättning vid de större förändringarna i metoderna som gjorts över tid. Vi börjar med att presentera uppgifter om anmälda brott, och följer därefter upp med att redovisa hur utvecklingen sett ut avseende den självrapporterade utsattheten.

Anmälda hatbrott som identifierats av Säkerhetspolisen och Brottsförebyggande rådet, 2000–2006

I avsaknad av en gemensam brottskod för hatbrott fick Säkerhetspolisen initialt uppdraget att sammanställa problembild och brottsutveckling. Inom Säpo utvecklades en metod för att identifiera hatbrott genom manuella sökningar i polisens nationella databas över anmälda brott.

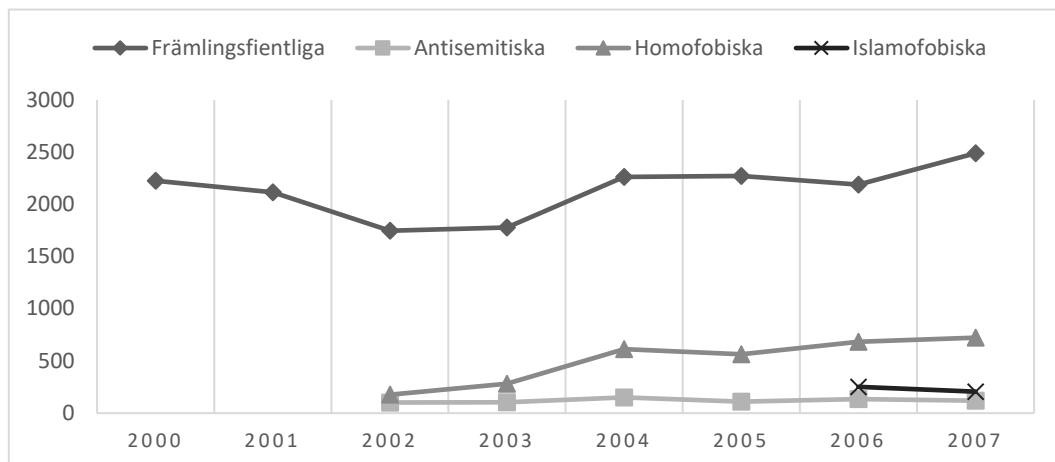
Under år 2000 och 2001 sammanställer Säpo information om den bredare kategorin främlingsfientliga hatbrott, men redovisar år 2002 och 2003 även uppgifter om antisemitiska och homofobiska hatbrott.

Från och mer år 2004 tog Brå över ansvaret för att redovisa brottsutvecklingen inom hatbrottsområdet, detta inom ramen för sitt ordinarie uppdrag att sammanställa brottsstatistik (Brå, 2006). Under år 2004 och 2005 användes samma söktermer och kategorisering som tidigare använts av Säpo och under år 2006 och 2007 redovisades även islamofobiska hatbrott som en egen kategori.

Utifrån sammanställningen i Diagram 1 kan det vid en första anblick se ut som att det sker en minskning av antalet anmälda hatbrott med främlingsfientliga motiv under åren 2002 och 2003. Med tanke på att detta är samma år som Säpo börjar särredovisa antisemitiska hatbrott är det förmodligen snarare så att vissa brott som tidigare skulle ha kategoriserats som främlingsfientliga i stället kom att kategoriseras som antisemitiska från år 2002 och framåt. Detsamma gäller för den minskning som kan ses i antalet anmälda hatbrott med främlingsfientliga motiv år 2006 som sammanfaller med att islamofobiska hatbrott börjar redovisas separat (Brå, 2006; 2007; 2008).

Kategorin homofobiska hatbrott är däremot densamma över tid. I detta fall rör det sig om en klar ökning av anmälda brott med homofobiska motiv över tid, från 177 under år 2002 till 723 under år 2007 (Brå, 2006; 2007; 2008).

Diagram 1. Anmälda hatbrott identifierade av Säpo 2000–2003, av Brå 2004–2007

Anmälda hatbrott som identifierats av Brottsförebyggande rådet, 2008–2018

Under år 2008 genomför Brå en omfattande förändring i sitt arbete med att identifiera och redovisa anmälda hatbrott. Snarare än att lägga till eller börja särredovisa vissa motiv ändras redovisningskategorierna för att bättre stämma överens med lagstiftningen på området. De nya kategorierna kom att vara 1) etnicitet, hudfärg eller nationalitet, 2) religiös tro, 3) sexuell läggning, samt 4) könsöverskridande identitet eller uttryck. I de första tre kategorierna ingår hatbrott som riktas mot minoriteter såväl som majoriteter, i stället för enbart hatbrott mot minoriteter som utgjorde grunden för redovisningarna under perioden 2000–2007 (Brå, 2009).

Under delar av perioden 2008–2018 redovisas därtill flera undergrupper i dessa olika kategorier. Exempelvis redovisas afrofobiska hatbrott och antiromska hatbrott som undergrupper inom den bredare kategorin etnicitet, hudfärg eller nationalitet. I den här rapporten har vi dock valt att sammanställa uppgifter utifrån de bredare kategorierna. Vi har även valt att redovisa de hatbrott som riktats mot den utsattas sexuella läggning och de hatbrott som riktats mot den utsattas könsöverskridande identitet eller uttryck i en gemensam kategori. Utvecklingen är sammanställd i Diagram 2.

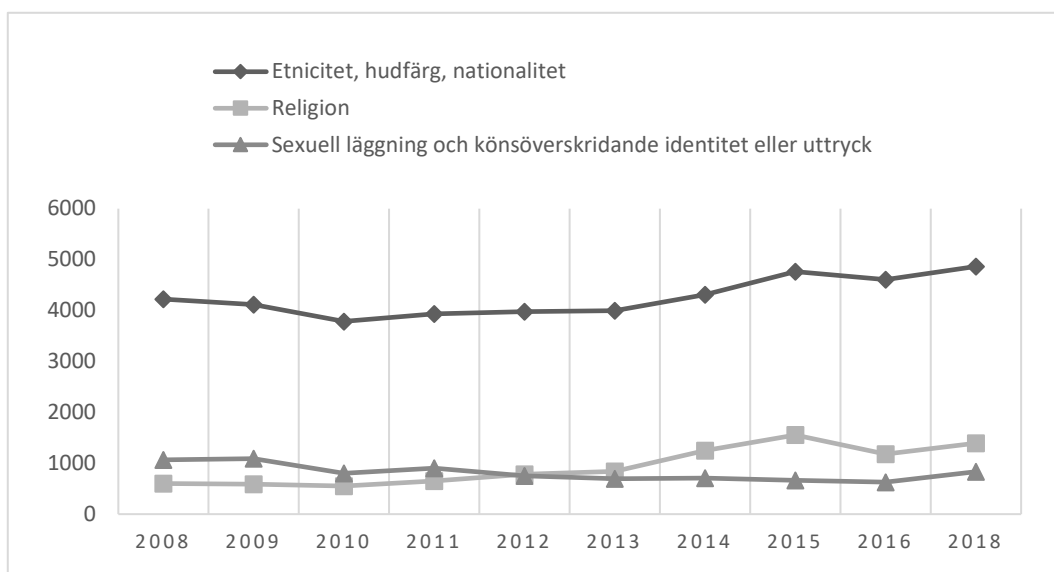
De rasistiska hatbroten som riktas mot offrets etnicitet, hudfärg eller nationalitet ligger till en början förhållandevis stabilt, men ökar gradvis med ungefär 200 anmälningar vid varje mätning från år 2013 och framåt (Brå, 2013; Brå, 2019^a).

De antireligiösa hatbroten, som exempelvis inkluderar antisemitiska, kristofoba och islamofoba hatbrott, ökar under mätperioden. Antalet anmälningar är som högst strax över 1,500 under år 2015, och är vid sista mätningen år 2018 ungefär dubbelt så många som vid den första mätningen år 2008 (Brå, 2013; Brå, 2019^a).

Under perioden minskar hatbrott med motiven sexuell läggning fram till år 2013, för att sedan börja öka igen. Hatbrott som riktas mot offrets könsöverskridande identitet eller uttryck ökar däremot gradvis under hela perioden, från 14 anmälningar år 2008 till 79 anmälningar år 2018 (Brå, 2013; Brå, 2019^a).

Merparten av hatbroten består av olaga hot och ofredande. Andelen våldsbrott har minskat något över tid, samtidigt som skadegörelse och hets mot folkgrupp har ökat (Brå, 2019^a). Under perioden som Brå kartlagt anmälda hatbrott sker en generell minskning i andelen personupplärade brott över tid, från 9% år 2007 till 4% år 2016. Högst personupplärning har brott med afrofobiska motiv, lägst har de med kristofobiska motiv (ibid.). Samtidigt som personupplärning ofta används för att följa upp utredningsarbete är detta inte ett oproblematiskt mått på "lyckad verksamhet". Andelen personupplärade brott påverkas mycket av vad för slags brott som anmäls, och forskning om utredning av hatbrott i den svenska kontexten har visat att de brottstyper som ökat över tid kräver många och ibland innovativa utredningsåtgärder för att klaras upp. Därtill är inte alla anmälda fall möjliga att härleda till en eller flera gärningspersoner (Schoultz, 2015).

Diagram 2. Anmälda hatbrott som identifierats av Brå 2008–2018

Anmälda hatbrott som identifierats av Polisen år 2020

I den senaste redovisningen som utgår från polisens hatbrottsmarkering (Brå, 2021^a) sker det återigen en förändring av hur hatbrotten kategoriseras. De nya kategorierna är 1) främlingsfientliga och rasistiska hatbrott, 2) hatbrott mot religiösa grupper, 3) HBTQI-relaterade hatbrott, och 4) ospecificerade hatbrott. Proportionerna mellan de olika motivbilderna är ungefär desamma som för tidigare år, men antalet fall är snarare hälften av de som Brå uppskattat i sina sökningar trots att fler brottskategorier inkluderas i den nya statistiken (Brå, 2020^a; Brå, 2021^a).

De främlingsfientliga och rasistiska hatbrotten utgjorde merparten av anmälningarna, 2031 ärenden (55%). Inom denna kategori ingår afrofobiska hatbrott (574 anmälningar, 15%), antiziganistiska hatbrott (55 anmälningar, 1%), hatbrott mot samer (20 anmälningar, 1%), samt övriga främlingsfientliga och rasistiska hatbrott (1382 anmälningar, 37%).

Hatbrotten mot religiösa grupper bestod av 638 anmälningar (17%), och innefattar antisemitiska hatbrott (170 anmälningar, 5%), islamofobiska hatbrott (328 anmälningar, 9%), kristofobiska hatbrott (73 anmälningar, 2%), samt antireligiösa hatbrott mot övriga grupper (67 anmälningar, 2%).

De HBTQI-relaterade hatbrotten för år 2020 bestod av 471 anmälningar (13%), som innefattar homofobiska hatbrott (283 anmälningar, 8%), transfobiska hatbrott (84 anmälningar, 2%), samt övriga HBTQI-relaterade hatbrott (104 anmälningar, 3%).

De ospecificerade hatbrotten (569 anmälningar, 15%) bestod främst av vad i rapporten beskrivs som ”nazistiska yttringar” där en tydlig motivgrupp saknas. Exempel som anges är klotter med hakkors, som kan riktas mot flera olika grupper.

Självrapporterad utsatthet för hatbrott 2008–2016

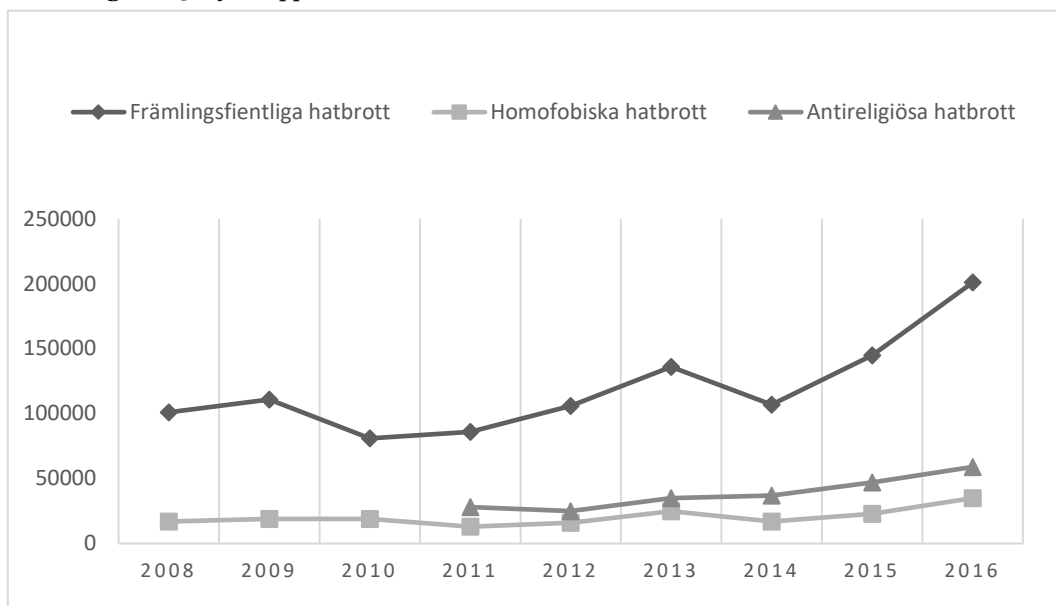
Under perioden 2008–2016 undersöktes självrapporterad utsatthet för hatbrott med främlingsfientliga, homofobiska, och antireligiösa motiv i den nationella trygghetsundersökningen. Kategorierna främlingsfientliga och homofobiska riktas således mot minoritetsgrupper, och är därför snävare än de mer generiska begreppen, såsom hudfärg och sexuell läggning, som används i lagstiftningen. Under perioden ökar den självrapporterade utsattheten för brott med dessa motiv markant. Vid första mätningen år 2008 uppskattas 101 000 personer utsatts för brott med främlingsfientliga motiv, och år 2016 var motsvarande siffra 201 000 personer. Under samma period ökar antalet homofobiska hatbrott från

17 000 till 35 000. Antireligiösa hattbrott, som mäts från år 2011 till 2016, ökar under perioden från 28 000 till 59 000.

Sammantaget uppgav ungefär 20% av de som utsatts för brott under perioden 2008–2016 att brottet haft ett hatmotiv (Brå, 2020^b). Samtidigt är det enbart i storstadsregionerna, där det finns särskilda hatbrottsgrupper, som andelen hatbrottsmarkerade anmälningar ligger på ungefär den nivån. I resterande regioner, som saknar särskilda specialistgrupper, ligger andelen hatbrottsmarkerade anmälningar i stället på 7–10% (Polismyndigheten, 2022). Anmälningsbenägenheten har varierat mycket över tid, från 17% till 55% under perioden 2006–2015 (Brå, 2017). Generellt sett verkar det inte finnas något samband mellan motivbild och anmälningsbenägenhet.

Vid främlingsfientliga och antireligiösa hattbrott är det något vanligare att män utsätts, medan könsfördelningen är jämn vid homofobiska hattbrott. I relation till ålder finns även här skillnader mellan motiv. Vid främlingsfientliga och antireligiösa hattbrott är 40–45% av de utsatta 25–44 år, men vid homofobiska hattbrott ungefär 45% av de utsatta 16–24 år (Brå, 2017).

Diagram 3. Självrapporterade hattbrott, NTU 2018–2016

Självrapporterad utsatthet för hatbrott efter 2016

Under år 2017 gjordes en omfattande metodförändring i NTU som bland annat innebar en övergång från telefonintervjuer till en e-enkät. I samband med metodförändringen utelämnades frågorna om hatmotiv. Sedan år 2018 ställs istället frågor om upplevda hatmotiv i en uppföljningsintervju som genomförs med ett urval av de som självrapporterat utsatthet för brott. Som följd av metodförändringen går det inte att utifrån det nya upplägget göra en uppskattning av hur många som årligen utsätts för hatbrott som kunnat göras tidigare. Eftersom motivbilderna därtill genomgått en omfattande revidering (se Tabell 1 för en sammanställning) är inte resultaten heller jämförbara mot tidigare mätningar.

2008 – 2017	Främlingsfientliga motiv Homofobiska motiv Antireligiösa motiv
2018 – 2020	Motiven: - hudfärg, nationalitet eller etnisk bakgrund - religionstillhörighet - sexuell läggning - könsöverskridande identitet eller uttryck
2021 – framåt	Motiven: - hudfärg, nationalitet eller etnisk bakgrund - religionstillhörighet - sexuell läggning - könsöverskridande identitet eller uttryck - politisk åsikt - kön - funktionsnedsättning

I den senaste presentationen av självrapporterad utsatthet för hatbrott, som avser utsatthet under år 2018, var det ungefär 20% av de utsatta som uppgav att brottet haft ett hatmotiv (Brå, 2020^b). Detta är siffror som ligger på samma nivå som med den tidigare metoden.

Resultaten visar vidare att det finns könsskillnader i fördelningarna mellan motiv, där män oftare utsätts för hatbrott med motiven hudfärg, nationalitet eller etnisk bakgrund, medan kvinnor oftare än män utsätts för hatbrott med motivet sexuell läggning. Könsfördelningen för motiven religionstillhörighet och könsöverskridande identitet eller uttryck är jämna (Brå, 2020^b).

Resultaten visar även att det finns skillnader i vilka motivbilder som självrapporterats utifrån bakgrund. Bland personer som är födda utrikes uppger ungefär 25% att brottet de utsatts för hade motivet hudfärg, nationalitet eller etnisk bakgrund. Motsvarande siffra hos personer som är födda i Sverige och vars föräldrar också är födda i Sverige är strax över 10%. Mellan grupperna finns även skillnader i andelen som uppger att de utsatts för hatbrott med motivet sexuell läggning. Bland personer födda i Sverige med minst en utrikesfödd förälder uppger ungefär 12% att brottet haft detta motiv, bland de som är utrikesfödda och de som för födda i Sverige med svenskfödda föräldrar är motsvarande andel under 5% (Brå, 2020^b).

Rapporter, uppföljningar och granskningar från myndigheter

I den här delen av kunskapsöversikten presenterar vi de rapporter, uppföljningar och granskningar som gjorts avseende rättsväsendets arbete med hatbrott under den senaste tjugoårsperioden. Vi har valt att presentera materialet kronologiskt, då vi menar att det finns en poäng i att se vilka frågor Polismyndigheten och Åklagarmyndigheten har fokuserat på och när, samt hur de har, eller inte har, lyft ungefär samma problem utifrån sina respektive förutsättningar. Vi har även tagit med de rapporter och granskningar som Brottsförebyggande rådet gjort under perioden, eftersom dessa också är nära sammankopplade och i vissa fall avgörande för Polismyndighetens och Åklagarmyndighetens arbete med hatbrott.

2002–2010: Det inledande arbetet inom hatbrottsfältet

Under år 2001 fick Brottsförebyggande rådet i uppdrag av regeringen att genomföra en studie av rättsväsendets insatser mot olaga diskriminering samt rasistisk, främlingsfientlig och homofobisk brottslighet. Inom ramen för uppdraget granskade Brå (2002) de närmare 4300 hatbrott som anmäldes år 2000 med fokus på hur stor andel som lett till åtal eller lagföring och på vilket sätt domstolarna beaktat straffskärpningsregeln.

Av de anmälda hatbrotten lades nio av tio ner, vanligen med hänvisning till att brottet inte varit utredningsbart, att brottet inte kunnat styrkas eller att den misstänkta varit under 15 år. Anmälningar som rörde misshandel var mest sannolika att leda till åtal, följt av olaga hot och förtal/förolämpning. Det var dock ovanligt att åklagaren åberopade en straffskärpning, detta skedde enbart i 12% av de 360 fall som ledde till åtal. I ytterligare 6% av fallen beaktade rätten hatmotivet utan att åklagaren lyft detta.

Sammantaget prövade domstolarna hatmotivet i 58 fall, och skärpte straffet för gärningspersonen i 46 av dessa fall. Det framgick dock enbart i enstaka fall hur stor del av det utdömda straffet som utgör själva straffskärpningsregeln, och redovisningar för hur domstolen beaktat straffskärpningsregeln varierade kraftigt. Förklaringar som lyfts fram av utredarna är att fallen ofta haft inslag av fler försvårande eller förmildrande omständigheter än enbart hatmotivet, exempelvis var gärningspersonen under 18 år i en fjärdedel av fallen och två tredjedelar av gärningspersonerna var lagförda sedan tidigare. Således beskriver Brå (2002) att det varit svårt att följa upp tillämpningen av straffskärpningsregeln avseende hatmotivet.

I rapporten (Brå, 2002) framgick även att poliser i yttre tjänst och utredare i stor utsträckning saknar kunskap om hatbrott, då hälften respektive en fjärdedel av dessa inte fått någon utbildning eller information om de bevissäkrande åtgärder som är av särskild relevans för hatbrott. Bland rapportens slutsatser anger utredarna att ”en allmän kompetenshöjning och ett ökat medvetande inom hela rättsväsendet utgör den viktigaste insatsen för att arbetet mot hatbrott ska bli mer effektivt” (Brå, 2002:9).

Samma år publicerade Åklagarmyndigheten sin promemoria med riktlinjer för bekämpning av hatbrott. Som en följd av en gemensam granskning av rasistiska hatbrott utförd av Riksåklagaren och Rikspolisstyrelsen lyfter myndigheten fram sex punkter av vikt för framgångsrikt utredningsarbete: 1) noggrannhet och lyhördhet vid upptagning av anmälning för att fånga motivet, 2) snabb och tidig bevissäkring, 3) att det tidigt bestäms om polis eller åklagare ska vara förundersökningsledare, 4) aktiv förundersökningsledning med tydliga direktiv, 5) tydlig prioritering i det enskilda fallet för att markera förturskaraktären, samt 6) vid misstanke om brott som rör yttrandefrihet eller tryckfrihet ska val av förundersökningsledare ske i samsyn med justitiekanslern (Riksåklagaren, 2002).

När Åklagarmyndigheten tre år senare granskar utredningar rörande hets mot folkgrupp och olaga diskriminering framgår det att kvalitén i utredningarna generellt sett är goda, men att det finns stora skillnaden i separata ärenden. Rapporten visar dock även att likartade fall ibland hanteras på olika sätt. Exempelvis finns beskrivningar av fall där det förekommer likartad bevisning men där det fattas olika beslut i om ärendet ska gå vidare till domstol eller läggas ner (Åklagarmyndigheten, 2005).

I samband med att Polismyndigheten utvecklat egna rutiner för att markera brott med hatmotiv undersökte Brå samstämmigheten i hatbrottsmarkeringen mellan de båda myndigheterna. Resultaten blev nedslående då myndigheterna enbart var överens om 5% av fallen (Brå, 2009).

2011–2014: Uppföljning, kartläggning och rekommendationer

År 2011 gjorde Brå en uppföljning av sin utvärdering från år 2002. Detta i syfte att utvärdera rättsväsendets fortsatta arbete med hatbrott. Brå konstaterade att regeringens förändrade styrningsform, där regeringen gått från formell styrning till mindre detaljstyrning och mer informell dialog, lett till att hatbrottsfrågorna inte prioriterades på samma sätt ute i verksamheten (Brå, 2011). Brå kunde dock visa att polisen utvecklat utbildningen om hatbrott, framför allt inom grundutbildningen, men att någon liknande utveckling inte kunde ses för åklagarna. Brå konstaterade därtill att det saknas systematiska underlag från

domstolarna som skulle kunna ligga till grund för analyser och värderingar. Det saknas sammanställningar som visar hur domstolen har tillämpat straffskärpningsregeln, hur hatmotivets inverkan har värderats i bedömningen av straffvärdet och vad det fått för resultat för påföljden.

Mot bakgrund av resultaten från Brås granskning år 2009 om samstämmigheten avseende hatbrottsmarkeringen genomför Rikspolisstyrelsen år 2013 en granskning av Polismyndighetens förmåga att upptäcka och utreda hatbrott i Kalmar län, Skåne, Stockholms län, Värmlands län, Västmanlands län och Östergötlands län.

Granskningen visade att det fanns stora regionala skillnader i om hatbrotten var strategiskt prioriterade eller inte (Rikspolisstyrelsen, 2013). Detta påverkade i sin tur identifiering, utredning och brottsförebyggande arbete beträffande hatbrotten. När hatbrotten var strategiskt prioriterade fick personalen vidareutbildning om hatbrott, riktlinjer för utredning följdes i högre utsträckning, kriminaltekniker användes oftare, och man samverkade i högre grad med lokala aktörer i det brottsförebyggande arbetet. En god dialog mellan Polismyndigheten och åklagarna hade också en positiv effekt på utredningsarbetet.

I sina rekommendationer lyfter Rikspolisstyrelsen fram vikten av fortsatt utbildning av personal för att garantera grundläggande kompetens inom hatbrottsområdet och av att stärka sambandet mellan åklagare och polis. I relation till PNU identifieras fem punkter som centrala: 1) att utveckla kvalitetssäkring av förstahandsåtgärder, 2) utveckla brottsamordning och forensisk analys, 3) säkerställa tillgång till kvalificerad FU-ledning under jourtid, 4) skapa rutiner att ur ett hatbrottsperspektiv även analysera de anmälningar som direktavskrivs, och 5) utveckla användandet av lokala brottsplatsundersökare även vid brott av enklare beskaffenhet när hat kan utgöra motiv till handlingen (Rikspolisstyrelsen, 2013).

2015–2018: Utbildning och implementering av riktlinjer rörande utredning av hatbrott

Som följd av de omfattande utbildningssatsningar inom hatbrottsområdet som därefter äger rum inom Polismyndigheten, främst under år 2015 (Polisen, 2015), gör Brå en ny granskning av samstämmigheten i kategorisering av hatbrottsärenden mellan myndigheterna. Den här gången görs en förmätning år 2014, och en eftermätning år 2016. Under 2014 kategoriserades 56% av de hatbrottsmarkerade anmälningar som korrekta, och under 2016 var motsvarande andel 65%. Rapporterna från Brå (2009^b; 2018) visar således att felmarginalen vid polisens användning av hatbrottsmarkören minskat från 95% till 35% under

en åttaårsperiod. Som förklaring hänvisar Brå till de utbildningsinsatser som gjorts inom Polismyndigheten (Polisen, 2015; Brå, 2018). En annan viktig händelse under år 2015 som kan ha legat till grund för en högre samstämmighet är att Polismyndigheten, Brå och Åklagarmyndigheten enas om en gemensam definition av hatbrott (Rikspolisstyrelsen, 2015). Innan dess arbetade myndigheterna med olika, om än likartade, definitioner.

I rapporterna från både Polismyndigheten och Brå framställs ofta Brås kategorisering som ”den korrekta” kategoriseringen som Polismyndigheten ska sträva mot att efterlikna. En rapport från Åklagarmyndigheten som publiceras år 2016 visar dock att det finns skäl att vara försiktig med en sådan slutsats. I rapporten granskar Åklagarmyndigheten 300 anmälda hatbrott som Brå identifierat (Åklagarmyndigheten, 2016^a). Resultaten visar att Åklagarmyndigheten inte anser hatmotivet styrkt i ca 25% av fallen. Dessa ärenden handlar exempelvis om fall där målsäganden upplevt brottet som baserat på en fientlighet gentemot dennes grupptillhörighet, men där detta inte kommit till uttryck konkret. Det rör sig också om fall där gärningspersonen i samband med brottet sagt nedlåtande kommentarer, såsom ”åk hem”, ”horjävel” eller ”gatubarn”, vilket Åklagarmyndigheten inte anser vara tillräcklig grund för att kategorisera händelsen som ett hatbrott (Åklagarmyndigheten, 2016^a). I likhet med Brås rapport från år 2002 visar resultaten också att hatmotivet sällan beaktas vid straffmätningen vid fällande domar.

I en andra rapport som publiceras samma år sammanställer Åklagarmyndigheten rättspraxis utifrån domar rörande några av de vanligaste typerna av hatbrott: förtal och förolämpning, hets mot folkgrupp, olaga diskriminering och hatbrott på nätet (Åklagarmyndigheten, 2016^b). I sina rekommendationer och slutsatser lyfter Åklagarmyndigheten fram vikten av tidiga utredningsåtgärder och att utredningsåtgärder görs för att belägga förekomsten av hatmotiv, exempelvis i form av fotografering eller användning av tvångsmedel. Att gärningspersonen är eller varit medlem i rasistiska organisationer, eller spridit rasistiska budskap på nätet är exempel på uppgifter som kan komplettera och styrka vittnesmål (Åklagarmyndigheten, 2016^b).

I bägge rapporter från Åklagarmyndigheten lyfts frågan om bemötande av brottsoffret, och att brottsoffret bör tilldelas ett målsägarbiträde under ett tidigt skede av utredningen eftersom dennes fysiska och psykiska tillstånd till följd av utsattheten kan vara sådant att hen har särskilt behov av juridiskt biträde (Åklagarmyndigheten, 2016^{ab}).

Året därpå genomför Polismyndighetens internrevision en granskning av arbetet med hatbrottsärenden (Polismyndigheten, 2017^a). Internrevisionen upptäckte väsentliga brister rörande ledning och styrning, kompetens och

utredningsåtgärder, både initialt och i utredningsarbetets senare skeden. Bristerna beskrivs vara av sådan art att verksamheten inte kan nå uppställda mål, och att de medför negativa effekter för verksamheten (ibid.).

Bristerna rörande ledning och styrning bestod primärt av att styrdokumenterna rörande hatbrott inte implementeras fullt ut i verksamheterna. Därutöver varierade den administrativa strukturen för att hantera hatbrottsärenden i de olika polisregionerna. I storstadsregionerna (Stockholm, Syd och Väst) utreds hatbrott av särskilda arbetsgruppen, men i övriga regioner (Nord, Bergslagen, Mitt och Öst) utreds hatbrotten i stället av en enskild utredare som vanligtvis hanterar mängdbrott (Polismyndigheten, 2017^a).

Internrevisionen lyfter fram att det saknas kunskap om vilken av dessa organisatoriska modeller som är mest effektiv även om granskningen tydligt indikerar att kvalitén i utredningsarbetet är högre i de regioner som har hatbrottsgrupper. Rapporten riktar också kritik mot resonemang om att det saknas behov av särskilda grupper för att utreda hatbrott i regionerna Nord, Bergslagen, Mitt och Öst, då mängden hatbrottsärenden är så låg. Brås årliga rapporter visar dock ett väsentligt högre antal hatbrottsärenden i dessa regioner än de ärenden som polisen själva klassificerar som hatbrott, vilket snarare tyder på att organisationerna misslyckas med att identifiera hatbrotten. Det senare hamnar inom ramarna för vad internrevisionen kategoriserar som problem rörande kompetens (Polismyndigheten, 2017^a).

Bristerna vid utredningsarbetet är ibland en följd av problemen med kompetens, ett tydligt exempel beskrivs i följande citat:

I de ärenden där ett mängdbrott är bärare av ett hatbrottsmotiv och där motivet inte upptäcks i utredningsprocessens inledande skede innebär detta att ärendet direktavskrivs eller blir oprioriterat och liggande med långa utredningstider som följd. Om och när kopplingen upptäcks blir ett redan från start svårutrett brott ännu svårare eller omöjligt att utreda. (Polismyndigheten, 2017^a:18)

Intervjuade poliser som arbetar i yttre tjänst vittnar också om att de inte hinner med att följa checklistor på åtgärder som behöver vidtas i ett tidigt skede för att samla in bevisning i hatbrottsärenden. Internrevisionen understryker vikten av att utredare och personal i yttre tjänst får tillräckliga resurser för att följa etablerade riktlinjer, bristerna resulterar i utredningar med sämre kvalitet och mindre framgång (Polismyndigheten, 2017^a).

Samtidigt som internrevisionen pekar på flera allvarliga problem redovisas även många åtgärder som Polismyndigheten genomför (Polismyndigheten, 2017^b). Bland annat inkluderar detta en förstärkning av hatbrottsgrupperna, att samtliga

regioner tagit fram handlingsplaner mot hatbrott och att flera utbildningsåtgärder genomförts. Därtill utökas samverkan och dialog mellan polisen och representanter för särskilda riskgrupper (ibid.).

2019–2022: Hatbrott som en del av demokratihotande brottslighet

Under våren 2019 redovisade Polismyndigheten sitt regeringsuppdrag rörande åtgärder som vidtagits för att bekämpa hatbrott, med särskilt fokus på hatbrott mot transpersoner och EU/EES-medborgare. Åtgärderna består främst av utbildning av den egna personalen och samverkan med ideella aktörer på lokalnivå. Åtgärderna har bara undantagsvis gjorts utanför regionerna Stockholm, Syd eller Väst (Polismyndigheten, 2019), vilket starkt indikerar att förekomsten av hatbrottsgrupper resulterar i ett mer systematiskt utvecklingsarbete och strategiskt arbete med hatbrottsärenden.

I den senaste genomlysningen av Polismyndighetens arbete med hatbrott introduceras begreppet demokratihotande brottslighet, där hatbrotten konceptualiseras som en del av en större helhet som också innefattar våldsbejakande extremism, demokratibrott och påverkansbrott (Polismyndigheten, 2022). Detta är ett resultat av att man under de senaste åren kunnat se en ökning i påverkan, exempelvis i form av desinformation, som strategiskt riktas mot grupper på samhällets marginaler med direkt syfte att skapa radikaliserings-, polariserings- och misstro gentemot samhällets institutioner (Säpo, 2021; Polismyndigheten, 2022). Det är dock främst i storstadsregionerna som arbetet med hatbrott utvecklats tillsammans med andra demokratibrott (Polismyndigheten, 2022).

I rapporten beskrivs att myndigheten arbetar vidare med kompetenshöjande insatser för att minska felaktigt kategoriserade hatbrottsärenden, särskilt för förundersökningsledare (Polismyndigheten, 2022). Det finns ett behov av vidare utveckling på området, då Brå:s senaste sammanställning av polisanmälda hatbrott visar en samstämmighet på 54% (Brå, 2021). Det finns också ett påbörjat projekt där ett nationellt metodstöd för hatbrottsmarkering ska utvecklas. I dagsläget tar specialistgrupperna i storstadsregionerna ansvar för denna kompetensförsörjning (Polismyndigheten, 2022). I relation till förutsättningar för att bedriva ett effektivt utredningsarbete skriver rapportens författare följande:

De utmaningar som identifierats berör främst att personal lånas ut till annan mer brådsåkande utredningsverksamhet eller att verksamhetens syfte förväxlas med kultur och likabehandlingsområdet. (Polismyndigheten, 2022:45)

Tillsammans med tidigare granskningar visar detta att bristande resurser är ett problem i hela kedjan, från upptagning av anmälan och genom utredningsprocessen (Polismyndigheten, 2013; 2017^a; 2022). Även om vissa regioner har satt en gräns för hur få arbetstimmar i veckan som hatbrottsutredare ska ha för utredning av hatbrottsärenden beskrivs det exempelvis att detta i realiteten varit svårt att efterleva (Polismyndigheten, 2022). I relation till att verksamheten med hatbrott ofta förväxlas med andra områden syns ett fortsatt behov av en generell kompetenshöjning inom verksamheten. I rapporten beskrivs ett pågående arbete med att introducera nya medarbetare, och utställningar som genomförts i samarbete med Polismuseet. Flera utbildningsåtgärder planeras, särskilt som vissa planerade åtgärder har behövt flyttas fram som konsekvens av pandemirestriktioner (Polismyndigheten, 2022).

I rapporten presenteras pågående projekt med att utveckla dialog med särskilt utsatta grupper, exempelvis i form av ett samarbete med fokus på etnisk profilering mellan Civil Rights Defenders och Stockholms universitet. I genomlysningen kan man visa att det förekommer dialog med särskilt utsatta grupper, men att arbetet sällan är strategiskt utanför storstadsregionerna. Oftast vilar arbetet i stället på kontakter som byggts upp över tid mellan Polismyndigheten och civilsamhället (Polismyndigheten, 2022).

Slutligen understryks det fortsatta behovet av att utveckla utbyte och samverkan mellan Åklagarmyndigheten och Polismyndigheten. Åklagarmyndigheten har exempelvis lyft fram att det är en utmaning för hatbrottsåklagarna utanför storstadsregionerna att utveckla den erfarenhet som krävs till följd av att så få ärenden hanteras som hatbrott (Polismyndigheten, 2022).

Åklagarmyndigheten å sin sida konstaterar återigen i en rapport från år 2022 (Åklagarmyndigheten, 2022) vikten av tidiga utredningsåtgärder, precis som gjordes i rapporten från år 2016. Man påpekar också behovet av ett gott bemötande av brottsoffret, och kopplar det till förtroendefrågan, då många offer för hatbrott väljer att inte anmäla sin utsatthet av rädsla för att inte bli trodda, eller på grund av bristande förtroende för rättsväsendet. I rapporten understryks också vikten av att åklagaren tydligt anger hatmotivet i stämningens ansökan för att på så sätt möjliggöra att straffskärpningsregeln tillämpas.

Forskning om hatbrott i den svenska rättsprocessen

I den här delen av kunskapsöversikten presenteras forskning om hur hatbrott hanteras inom det svenska rättsväsendet. De studier som idag finns på området lägger antingen tonvikt på enskilda motiv eller brottskategorier, eller på professionella perspektiv på att utreda hatbrott. De studier som i huvudsak undersöker enskilda motiv eller brottskategorier utgår från anmälningar, utredningar och domar i hatbrottsärenden. De studier som lägger tonvikt vid professionella perspektiv består i stället främst av intervjustudier med professionella. I vår sammanställning nedan har vi valt att dela upp dessa två olika typer av forskning.

Studier om anmälda hatbrott utifrån vissa motiv eller brottskategorier

Hatbrott med homofobiska motiv

Fem år efter Brås första rapport om anmälda hatbrott publicerar Tiby och Sörberg en studie av anmälda hatbrott med homofobiska motiv som gjorts på uppdrag av Forum för Levande Historia (Tiby & Sörberg, 2006; Tiby, 2007). I studien granskas anmälningar av misshandel, olaga hot samt ofredande med homofobiska motiv från år 2004.

Av de 367 anmälningarna har 24 lett till dom. Ett anmärkningsvärt fynd som görs av Tiby och Sörberg (2006) är att hatmotivet som lyfts fram av målsäganden vid förhör i samband med anmälan skrivs om i mer neutrala ordalag i tio av domarna. Omskrivningarna är av sådan natur att de gör att hatmotivet inte längre går att urskilja. Ett exempel som lyfts fram är hur uttrycket "jävla böggjävlar" i en anmälan beskrivs som ett "kränkande tillmäle" i domen. I det granskade materialet tillämpas straffskärpningsregeln i två fall. I nio av fallen förekommer beskrivningar av homofobiska handlingar och tillmälen i domen, men utan att dessa kopplas till brottet eller straffet. I fem av fallen beaktas kopplingen mellan homofobiska handlingar eller tillmälen som motiv för brottet, eller som faktor för straffet (Tiby & Sörberg, 2006; Tiby, 2007).

Antiromska hatbrott

Närmare tio år efter studien om homofobiska hatbrott genomför Schoultz (2015) en studie av anmälningar om hatbrott med antiromska motiv från år 2012 och 2013, totalt 219 fall. Anmälningarna följs fram till slutredovisning, vilket innebär att studien inte följer upp hur rätten behandlar ärendena.

Av anmälningarna personupplärdades 2–3%, förundersökning inleddes i 60% av fallen och 32% avskrevs direkt. I 7% gjordes en förundersökningsbegränsning, dvs. att beslut fattas om att inte utreda lindrigare brott i anmälan. Även om förundersökning inleds finns det inte alltid tecken på att någon utredning påbörjats då det saknas dokumenterade utredningsåtgärder i nästan två tredjedelar av dessa fall. Förhör hålls i ungefär en tredjedel av fallen, främst med målsäganden. När det finns en identifierad gärningsperson hålls förhör i ungefär en tredjedel av fallen (Schoultz, 2015).

Förutsättningarna för att utreda olika typer av hatbrott med antiromska motiv varierade. Vid ofredande var det vanligt att ord stod mot ord, och vid ärekränkning behöver målsäganden ofta själv driva målet och samla in bevisning. Vid en del av anmälningarna framkommer det även att målsäganden inte är intresserad av att medverka i utredningen eller inte vill driva fallet vidare. Det bör också lyftas fram att olika typer av brott lämnar olika grader av tydliga spår. Vid hot mellan personer ställs höga krav på vittnesuppgifter, vid brott som sker över nätet kan skärmdumpar och meddelanden sparas, på vissa platser förekommer videoövervakning som kan samlas in och vid fysiskt våld kan vittnesuppgifter kompletteras med läkarutlåtanden. Som ett exempel på framgångsrika utredningsmetoder beskrivs ett fall av olaga diskriminering där flera personer hördes, övervakningsfilm samlades in, och där det ställdes ingående frågor till den misstänkta gärningspersonen om motivbilden (Schoultz, 2015).

Schoultz (2015) studie visar att hur väl en händelse dokumenteras är av betydelse för personuppläring. Hon identifierar stora skillnader i polisens utredningar då det i liknande fall fattas olika beslut om vilka utredningsåtgärder som ska göras och om några utredningsåtgärder alls vidtas. Studien visar vidare att det är ovanligt att motivet dokumenteras ordentligt. Av betydelse vid antiromska hatbrott kan vara målsägandens utseende och klädsel, samt att detaljerade frågor kring motivbilden ställs. Det senare innebär att polisen klagör exempelvis om målsäganden identifierar sig som rom, om hen tror att gärningspersonen uppfattat hen som rom, och på vilket sätt det syns att hen är rom (Schoultz, 2015). Hur ett motiv kan och bör dokumenteras på bästa sätt varierar dock sannolikt mellan olika former av hatbrott.

Hatbrott mot samer och romer

Den senaste studien på området fokuserar på rasistiska hatbrott med antiromska eller antisamiska motiv (Enarsson & Åström, 2022). Studien utgår från ett juridiskt perspektiv och både lagtexter såväl som tillämpning analyseras. I likhet med tidigare studier visar resultaten att det finns stora svårigheter att bevisa och bedöma ett rasistiskt motiv. Exempelvis lyfts fall där det förekommit rasistiska tillmälen, men där rätten gör bedömningen att det inte anses styrkt att

motivbilden varit att kränka brottsoffret (ibid.). I andra fall har rätten, i likhet med poliserna i Ataks (2020) studie (se nedan), gjort en alltför restriktiv tolkning av hur framträdande motivbilden måste vara och ställt krav på att den rasistiska motivbilden ska vara den enda motivbilden (Enarsson & Åström, 2022). Därtill beskriver Enarsson och Åström att problemen med bristande motiveringar från domstolens sida fortfarande kvarstår, det senare gäller vid tingsrätter såväl som vid hovrätter. Det rör sig i stor utsträckning om fall där det saknas redogörelse för om eller hur den rasistiska motivbilden, även då den anses styrkt, har påverkat straffet (ibid.).

Studier om professionella perspektiv på att arbeta med hatbrottsärenden

Intervjustudie med företrädare för rättsväsendet

År 2017 publicerar Granström och Åström sin studie "Lifecycle of a Hate Crime" där de undersöker tillämpningen av straffskärpningsregeln gällande hatmotiv. Som en del av studien intervjuades 10 domare, 20 åklagare och 15 försvarare som samtliga har erfarenhet av den rättsliga hanteringen av hatbrott.

Åklagarna i studien upplever en dubbel börda i att både bevisa brottet och motivet. Både försvarare och åklagare upplever därtill att det är enkelt att bestrida ett hatmotiv, och svårt att styrka då ord ofta står mot ord mellan målsägande och tilltalad. Vidare uppgav åklagarna att svårigheter med att bevisa att symboler utgjorde ett uttryck för exempelvis rasism, då innebörden i symboler tenderar att förändras över tid, men också kan variera beroende på hur dessa används i olika kontexter (Granström & Åström, 2017). Domarna beskriver en osäkerhet kring frågan om hur mycket ett hatbrott som styrkts ska påverka straffvärdet och konflikten mellan lagstiftningen av hets mot folkgrupp och yttrandefriheten. Denna osäkerhet innebar en stor försiktighet i tillämpningen av hatmotivet som försvårande omständighet, och en av försvararna beskrev straffskärpningsregeln av hatmotivet som en i stort sett bortglömd del av brottsbalken.

I studien (Granström & Åström, 2017) framkommer även att det finns stora skillnader mellan centrala aktörers självbilder och upplevelsen av aktören i fråga av annan part. Exempelvis uppger domarna att förekomsten av ett hatmotiv sällan lyfts av åklagarna i stämningsansökan, utan snarare nämns i förbigående under en senare del av förhandlingen i rätten utan att vara väl underbyggt. Åklagarna menade i stället att de spenderade mycket tid med att samla in bevis för hatmotivet och att de lade stort fokus vid detta både i stämningsansökan och under huvudförhandlingen, men att domarna inte fäste någon större vikt vid detta.

I relation till innehållet i polisutredningen beskrev deltagarna flera faktorer som ansågs vara av stor vikt för möjligheten att rättsligt styrka förekomsten av hatmotiv. Generellt beskrivs den första tiden kring anmälan som en kritisk tidsperiod för säkrandet av bevis. Man påpekar behov av annan bevisning utöver vittnesförhör för att styrka förekomsten av hatmotiv, såsom mer rigorösa granskningar av den misstänktes klädsel, identifiering av olika symboler som kan styrka en negativ bias gentemot målsägandens grupptillhörighet, att husrannsakan genomförs för att säkra möjliga bevis, och att den misstänktes delaktighet i olika typer av föreningar eller politiska organisationer kartläggs. Deltagarna i studien uttryckte därtill ett lågt förtroende för polisens förmåga att korrekt identifiera brott med hatmotiv med hänvisning till Brås granskningar av polisens kategorisering av hatbrott (Granström & Åström, 2017).

Polisens utredning av rasistiska hatbrott

Några år senare publicerar Atak en intervjustudie med poliser om utredning av rasistiska hatbrott. Enligt Atak (2020) visar resultaten att de rasistiska hatbrotten tas på stort allvar av de intervjuade poliserna, samtidigt som man ställer höga krav på länken mellan det rasistiska motivet och brottet. Exempel som lyfts fram som särskilt svåra är gränsdragningen mellan fall där användandet av rasistiska glåpor i "stundens hetta" och fall där användandet av rasistiska glåpor ger uttryck för en motivbild. Det innebär att brott som offret själv upplever som rasistiska kanske inte behandlas som sådant av polisen. Vidare menar Atak att det finns en tveksamhet inför att utreda hatmotiv om det enbart är ett av flera möjliga motiv till brottet i fråga, såsom en generell aggressionsproblematik hos gärningspersonen (Atak, 2020). Att exkludera fall som delvis har andra motiv är inte i linje med gällande lagstiftning, utan utgör en alltför restriktiv tillämpning av straffskärpningen (Prop. 2017/18:59).

En annan aspekt av polisarbetet som lyfts fram i studien är hur de intervjuade poliserna förhåller sig till olika regelverk som ibland leder till frustration i mötet med civila. Ett sådant exempel som tas upp är situationer där rasistiska organisationer, såsom Nordiska motståndsrörelsen, genomför demonstrationer och använder sig av ett symbolspråk som av vissa uppfattas som rasistiskt. I relation till sådana situationer beskriver intervjupersonerna att de behöver godkänna demonstrationer med hänvisning till mötesfriheten, och att exempelvis tyrrunan som vanligtvis används, enligt rättspraxis inte i sig utgör hets mot folkgrupp. Här identifieras ett avstånd mellan förväntan på polisen, och polisens faktiska handlingsutrymme (Atak, 2020).

Internationell forskning om hatbrott i rättsprocessen

I den här delen av kunskapsöversikten presenteras internationell forskning om hur hatbrott hanteras i rättsprocessen. Förutsättningarna skiljer sig dock mycket åt beroende på olika rättstraditioner och förutsättningar för både straffmätning och processrättsliga frågor i olika delar av världen. Vi har därför valt att exemplifiera med forskning kring ett urval av teman som vi menar har relevans också för den svenska kontexten. Framställningen nedan är därför tematiserad utifrån frågor om normalisering av rasism och kopplingen till hatbrott, problemen kring att jämföra lagstiftning på området, där dock utmaningarna för de olika rättsordningarna är likartade. Avslutningsvis lyfter vi forskning som, trots olikheterna mellan olika rättstraditioner, visar på möjliga sätt att bättre organisera det utredande arbetet.

Kopplingarna mellan normalisering av rasism, hets mot folkgrupp, och rasistiska våldsbrott

I USA omgärdades införandet av hatbrottslagstiftning av stora debatter, där opponenter till lagstiftningen argumenterade att den stod i strid med den konstitutionella yttrandefriheten (se exempelvis *Wisconsin v. Mitchell*, 1993 och *Jenness & Grattet*, 2001). Även om lagstiftningen infördes har man en, internationellt sett, mindre långtgående lagstiftning som bland annat inte täcker s.k. hate speech¹. Bell (2015) genomför i sin studie en närmare granskning av ett urval fall av rasistiskt hot som för närvarande skyddas av yttrandefriheten, dessa innefattar hot och hets på sociala medier, universitet, arbetsplatser och hot mot minoritetsmedlemmar som flyttar till vita områden. Hennes argument är att de grövre hatbrotten, i form av misshandel, mord och rasistiskt motiverade masskjutningar, delvis har sin grogrund i hatbrottslagstiftningens tandlöshet såväl som det konstitutionella skyddandet av rasism i så kallade ”mildare former” (Bell, 2015). Hennes kartläggning av sambanden mellan rasistiska hot, hets och våld lägger ytterligare en dimension till forskningen som visar hur hatbrott generellt sett, och i synnerlighet när det rör sig om så kallat mindre grova brott såsom ofredande, hets mot folkgrupp eller ärekränkning, tilldelas lite resurser och sällan utreds (Lyons & Roberts, 2014; Lantz m.fl., 2019).

---

¹ Begreppet hate speech har ingen direkt motsvarighet i svenska och avser en bred kategori av handlingar. Flera av dessa handlingar faller under den svenska hatbrottslagstiftningen, bland annat i form av hets mot folkgrupp, ärekränkning och ofredande.

Stora olikheter i lagstiftning och organisering mellan länder

I en europeisk kontext genomfördes en jämförande studie om hatbrott i Tjeckien, England, Irland, Lettland och Sverige (Schweppe m.fl., 2018). Studien visar att det finns stora skillnader i definitioner och lagstiftning mellan de olika länderna. Exempelvis är ras den enda skyddade grunder som återkommer i samtliga länder. Däremot beskrivs genomgående utmaningar relaterade till att identifiera och utreda brott med hatmotiv, oavsett vilka ramverk som används men att de länder som har mer erfarenhet och lägger mer resurser på hatbrotten också är mer framgångsrika (ibid.). Sverige och England står ut genom att ha både specialiserade hatbrottsgrupper, särskilda utbildningar för poliser, och riktlinjer för utredning av hatbrott. Motsvarande strukturer saknas helt i både Tjeckien och Lettland, och i Lettland finns enbart riktlinjer kring utredning av hatbrott. Däremot ligger Sverige inte i framkant på motsvarande sätt i relation till specialistutbildning och lika tydliga riktlinjer för åklagare och domare. Här finns möjligheter till informationsutbyten med England som kommit längre fram i detta arbete (ibid.).

... men liknande utmaningar vid hanteringen av hatbrott

I likhet med svenska myndigheter och forskare lyfter även internationella forskare fram att utredning och åtal i hatbrottsärenden ställer höga krav både på polisen och åklagarna, då både brottet och motivet måste kunna styrkas (Hall, 2010). Det finns för närvarande inga internationella studier som detaljgranskar polisens utredningsarbete i relation till om gällande straffskärpningsregler tillämpas i domstol med fokus på att identifiera framgångsfaktorer. Det finns däremot forskning om organisatoriska faktorer som ökar polisens förmåga att identifiera hatbrott och incitament att utreda sådana ärenden (Nolan & Akiyama, 1999; Cronin m.fl., 2007; Sloan m.fl., 2008; Byers m.fl., 2012), och det finns ett fåtal studier som på en mer överskådlig nivå undersökt polisens utredningsarbete i relation till upplärning (Martin, 1995; 1999; Peutere & Kääriäinen, 2010; Lyons & Roberts, 2014; Walfield m.fl., 2016; Lantz m.fl., 2017).

Generellt sett verkar hatbrott som betraktas som mer stereotypa utredas i högre utsträckning i jämförelse med icke-stereotypa hatbrott. Exempelvis utreds rasistiskt motiverade hatbrott i större utsträckning om gärningspersonen är vit och offret är afroamerikansk, än om både gärningsperson och brottsoffer tillhör etniska minoriteter (Lyons & Roberts, 2014; Lantz m.fl., 2019), och antisemitiska hatbrott utreds och leder oftare till gripande i jämförelse med andra antireligiösa hatbrott (Walfield m.fl., 2016).

Den inkonsekventa bedömningen och hanteringen av hatbrottsärenden verkar inte sluta efter polisens hantering av ärendena, då studier av domar även pekar på stora variationer i utfall i liknande fall (Phillips & Grattet, 2000; Gadd, 2009;

Peutere & Kääriäinen, 2010; Walters, 2014; Bell, 2015). Phillips och Grattet (2000) identifierar i sin studie av domar olika ståndpunkter och resonemang kring vad för typ av handlingar som utgör hatbrott och i tillämpningen av straffskärpningsregeln. I Peutere och Kääriärens (2010) intervjustudie med domare och åklagare framkom att de i kontrast med gällande lagstiftning vanligtvis inte betraktade rasistiska glåpor som tillräckliga för att straffskärpningsregeln skulle tillämpas, utan betraktade det som en normal del av våld när det äger rum mellan finländare och personer med utländsk bakgrund. Walters (2014) kommer till liknande slutsatser i sin studie av domar i rasistiskt motiverade hatbrott. Det var vanligt förekommande att lagtexten feltolkades och Walters skriver att

[...] it remains unclear how many offenders escape criminal liability as 'hate crime' offenders as a direct result of trial judges refusing to interpret racist or anti-religious slurs as amounting to a demonstration of hostility [...] (Walters, 2014:62).

I en fallstudie av Gadd (2009) granskas ett ärende där en man åtalas för ett rasistiskt motiverat ofredande där han spottat en annan man i ansiktet och kallat honom för nedlåtande rasistiska tillmälen. Den tilltalade bestrider att det förekommer ett rasistiskt motiv, men erkänner handlingen. Den tilltalade ger olika förklaringar till sitt handlande, och menar i samtliga fall att den utsatta uttryckt sig sexistiskt och att han spottat mannen i ansiktet för att han inte tycker om sexism. I sin analys av fallet lyfter forskaren fram de tydliga parallellerna mellan den åtalades vittnesmål och rasistiska värdering där vita kvinnor måste skyddas från färgade män samtidigt som vita mäns sexism betraktas som normal och ofarlig. Denna aspekt av den åtalades agerande syns först när närmare och kritiska frågor ställs kring hans handlade och värderingar av andra situationer (Gadd, 2009).

Organisationsformer som är stödjande för identifiering och utredning av hatbrott

I jämförelser mellan olika polisdistrikt i USA har det framkommit att hatbrott identifieras i större utsträckning om utredarna upplever arbetet med hatbrott som 1) ett prioriterat verksamhetsområde, 2) viktigt för polisorganisationen i dess roll gentemot lokalsamhället, 3) att det anses som viktigt att polisorganisationen förbättrar sin relation gentemot minoritetsgrupper, 4) att utredning av hatbrott tilldelas särskilda resurser och 5) att det ges obligatorisk utbildning om hatbrott (Nolan & Akiyama, 1999; Cronin m.fl., 2007; Sloan m.fl., 2008; Byers m.fl., 2012). Inom polisdistrikt där man vidtagit sådana åtgärder väcks åtal vid hatbrott i större utsträckning än inom polisdistrikt som inte inrättat sådana åtgärder (Sloan m.fl., 2008; Byers m.fl., 2012). Vidare har forskare lyft

fram vikten av att uppnå en övergripande samsyn kring vad för typ av fall som ingår och inte ingår definitionen av hatbrott (Nolan m.fl., 2004).

I en studie där arbetssätten för att identifiera hatbrott studerats i mer detalj framkommer att kategoriseringen av sådana ärenden mest effektivt sker i en flerstegsprocess. Till en början behöver poliser som tar emot anmälningar ha en bred hatbrottsdefinition att arbeta utifrån. Enligt forskarna bör dessa poliser enbart ta ställning till om det möjligtvis kan förekomma ett hatbrottsmotiv och inte ha ansvar för att göra en definitiv klassificering av fallen. En sådan mer definitiv klassificering sker lämpligare i ett andra steg med utredare som har särskilt kompetens och fått särskild utbildning om hatbrott. Därtill bör särskilda utredningsåtgärder vidtas för att samla in ytterligare information eller bevisning som kan styrka hatmotivet, några detaljer om vad sådana åtgärder kan vara beskrivs dock inte. Information bör samlas in av de utredare som har fått särskild vidareutbildning om hatbrott (Cronin m.fl., 2007).

En annan studie visade att de fall som både kategoriserats initialt som hatbrott och där motivet sedan verifierats av specialister inom polisen utreds mer noggrant, polisen samlade exempelvis in mer bevisning och följde oftare upp fallen (Martin, 1995; 1999). Ett sådant resultat är anmärkningsvärt, då annan forskning visat att hatbrott generellt sett tilldelas mindre resurser och utredas i lägre utsträckning i jämförelse med brott utan sådana motiv, trots att det ofta finns anvisningar om att sådana ärenden ska prioriteras (Lyons & Roberts, 2014; Lantz m.fl., 2019).

Avslutande ord

Översikten visar att arbetet med hatbrott präglas av stora utmaningar. I denna avslutning ges en kort sammanfattning av den dagsaktuella problembilden och möjliga vägar framåt.

Ändringar i definitioner såväl som innehållet i redovisningar av **brottsutvecklingen** har gjort det mycket svårt att följa utvecklingen över tid. Exempel på detta är förändringar i definitioner av olika motivbilder, samt att det saknas redogörelser för totaler utan att det enbart anges andelar i procent. Det har därtill skett en stor förändring i möjliga underlag, från två fristående källor – Polismyndigheten och Brå – till en källa, för att följa brottsutvecklingen. Här är det viktigt för att även framåt kunna följa brottsutvecklingen på området att det sker en konsekvent och transparent redovisning såväl som en konsekvent begreppsanvändning.

I relation till **Polismyndighetens förmåga att identifiera brott med hatmotiv** saknas i dagsläget utvärdering av de digitala system som används. Översikten visar därtill att merparten av åtgärderna består av olika typer av utbildning. I ljuset av några av de intervjustudier som genomförts i Sverige är det befogat att lyfta frågan om hur väl utbildning fungerar om utbildningen inte också kompletteras med praktisk erfarenhet. Det är önskvärt att man i utbildningar framöver arbetar strategiskt med att förena praktiskt polisarbete med utbildning, så att dessa inte blir två separata delar, och att arbetet med systemstöd följs upp.

I relation till **utredning av hatbrott** saknas det i dagsläget en formalisering av kunskap om framgångsfaktorer. Detta gör utredningsverksamheten sårbar för personalomsättning, då oumbärliga kunskaper och kompetenser koncentreras till ett fåtal personer. Ett stort problem som beskrivits i flertalet publikationer över lång tid är att bristande resurser får en stor negativ påverkan på förutsättningarna att följa riktlinjer. I dagsläget finns stora organisatoriska skillnader mellan olika regioner, och även om det saknas direkta utvärderingar finns det starka tecken som tyder på att organisationsmodellen med särskilda grupper är mest framgångsrik. I skärningspunkten mellan polis och domstol saknas i det i dagsläget kunskap om vad för slags bevisning som behövs för att styrka motivbilden, och om det finns en samsyn i frågan mellan polis och domstol. I relation till samtliga dessa problem bör man se över möjligheten att utveckla strategier för långvarig kunskaps-sammansättning och kunskapsöverföring.

Avseende **åklagarnas hantering** av hatbrotten är det fortfarande viktigt att lyfta fram det som utmärker hatmotiven och hur det ska kunna hanteras. Det

handlar då både om det faktum att det är svårt att samla tillräckliga bevis för att visa att det funnits ett hatmotiv till brottet och svårt att få domstolarna att döma i enlighet med detta. Trots att frågan om vad som ska krävas för att visa att det funnit hatmotiv till ett brott tagits upp både av de rättsliga aktörerna och av forskningen genom åren, har inte mycket skett inom det här området. Och det är fortfarande svårt att se, i domskälen, hur mycket ett hatmotiv har påverkat straffmätningen i skärpande riktning. Av Åklagarmyndighetens rapporter framgår att dessa frågor är centrala, men det skulle också vara intressant att se mer utvärderingar av hur arbetet med att stärka kompetens inom det här området fortskrider.

I relation till **domstolarnas hantering** är det oklart om lagstiftningen, såsom den är formulerad i dagsläget, är ändamålsenlig. Forskning på området visar därtill att domstolarna, i likhet med utredande poliser, tenderar att göra en restriktiv tolkning och tillämpning av lagstiftningen som leder till att hatmotivet i realiteten ofta behöver vara hela motivbilden trots att detta inte är ett rättsligt krav. Åklagarmyndigheten har, i likhet med Polismyndigheten, genomfört kompetenshöjande utbildningsåtgärder, men det saknas uppföljningar av om dessa svarat mot de behov som funnits. Även här finns det goda anledningar att lyfta fram den praktiska erfarenheten som en viktig komponent för framgångsrik kompetensutveckling.

Slutligen är det viktigt att betona att de utmaningar och problem som identifierats i en svensk kontext inte är unika. Internationell forskning visar i stället att de centrala problemen med att identifiera, utreda och döma hatbrott återkommer i samtliga länder där studier gjorts, trots olika juridiska definitioner och olika rättstraditioner. I många avseenden ligger Sverige i framkant, trots de utmaningar som beskrivs i den här kunskapsöversikten. Under den aktuella tidsperioden har arbetet med hatbrott genomgått en väsentlig utveckling. Detta är ett arbete som behöver fortsatta resurser, då upparbetade kompetenser lätt kan förloras.

Det verkar dessvärre finnas ett stort avstånd mellan forskning, nationell såväl som internationell, och praktik. Därför bör både universitet och berörda myndigheter lägga mer fokus på kunskapsöverföring och erfarenhetsutbyten.

Referenser

Introduktion

Andersson, M. Ivert, A-K. Mellgren, C. (2018). When there is more than one motive: a study on self-reported hate crime victimization among university students. *International Review of Victimology*, 24(1).

Atak, K. (2020). Racist victimization, legal estrangement and resentful reliance on the police in Sweden. *Journal of Social and Legal Studies*, 31(2).

Bell, J. & Perry, B. (2014). Outside looking in: the community impacts of anti-lesbian, gay, and bisexual hate crime. *Journal of Homosexuality*, 62(1).

Granström, G. Mellgren, C. & Tiby, E. (2019). *Hatbrott? En introduktion*. 2 uppl. Studentlitteratur.

Hagerlid, M. (2021). Swedish women's experiences of misogynistic hate crimes: the impact of victimization on fear of crime. *Feminist Criminology*, 16(4).

Herek, G M. Gillis, J. R. & Cogan, J C. (1999). Psychological sequelae of hate-crime victimization among lesbian, gay, and bisexual adults. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 67(6).

Iganski, P. (2001) Hate crimes hurt more. *The American Behavioral Scientist*, 45(4).

McDevitt, J. Balboni, J. Garcia, L. Gu, J. (2001). Consequences for victims - A comparison of bias- and non-bias-motivated assaults. *American Behavioral Scientist*, 45(4).

Paterson, J. Brown, R. Walters, M. (2019). Feeling for and as a group member: understanding LGBT victimization via group-based empathy and intergroup emotions. *British Journal of Social Psychology*, 58.

Pezzella, F. S. & Fetzer, M. D. (2017). The Likelihood of Injury Among Bias Crimes: An Analysis of General and Specific Bias Types. *Journal of Interpersonal Violence*, 32(5).

Prop. 1993/94:101. Åtgärder mot rasistisk brottslighet och etnisk diskriminering i arbetslivet. Kulturdepartementet.

Prop. 2001/02:59. Hets mot folkgrupp, m.m. Justitiedepartementet.

Prop. 2017/18:59. Ett utvidgat straffrättsligt skydd för transpersoner. Justitiedepartementet.

Schoultz, I. (2015). *Polisanmälda hatbrott med antiromska motiv. En studie av polisens utredningsåtgärder*. Lund: Lunds universitet, rättssociologiska institutionen.

SOU 2000:88. Organiserad brottslighet, hets mot folkgrupp, hets mot homosexuella, m.m. – straffansvarets räckvidd.

Tiby, E. (1999) *Hatbrott?: homosexuella kvinnors och mäns berättelser om utsatthet för brott*. Akademisk avhandling, Stockholms universitet, Kriminologiska institutionen.

Walters, M. Paterson, J. Brown, R. & McDonnell, L. (2017). Hate crimes against trans people. Assessing emotions, behaviors, and attitudes towards criminal justice agencies. *Journal of Interpersonal Violence*.

Brottsutvecklingen

Andersson, M. Mellgren, C. (2015). Anmälningens benägenhet vid utsatthet för hatbrott. *Socialvetenskaplig Tidskrift*, 3(4).

Brå. (2006). Hatbrott 2005: En sammanställning av polisanmälningar med främlingsfientliga, antisemitiska, homofobiska och vit makt-ideologiska motiv. Webbrapport 2006:3.

Brå. (2007). Hatbrott 2006: En sammanställning av polisanmälningar med främlingsfientliga, antisemitiska, och homofobiska motiv. Rapport 2007:17.

Brå. (2008). Hatbrott 2007: En sammanställning av polisanmälningar med främlingsfientliga, antisemitiska, och homofobiska motiv. Rapport 2008:15.

Brå. (2009). Hatbrott 2008: Polisanmälningar där det i motivbilden ingår etnisk bakgrund, religiös tro, sexuell läggning eller könsöverskridande identitet eller uttryck. Rapport 2009:10.

Brå. (2013). Hatbrott 2012: Statistik över självrapporterad utsatthet för hatbrott och polisanmälningar med identifierade hatbrottsmotiv. Rapport 2013:16.

Brå. (2017). Hatbrott 2016: Statistik över polisanmälningar med identifierade hatbrottsmotiv och självrapporterad utsatthet för hatbrott. Rapport 2017:11.

Brå. (2019^a). Hatbrott 2018: Statistik över polisanmälda brott med identifierade hatbrottsmotiv. Rapport 2019:13.

Brå. (2019^b). Antisemitiska hatbrott. Rapport 2019:4.

Brå. (2020^a). Förändrad metod för Brås statistikproduktion av polisanmälda brott med identifierat hatbrottsmotiv. Dnr 0038/20, 2020-06-24.

Brå. (2020^b). Självrapporterad utsatthet för hatbrott: Analys utifrån nationella trygghetsundersökningen, politikernas trygghetsundersökning och skolundersökningen. Rapport 2020:14.

Brå. (2020^c). Stöd till hatbrottsutsatta. Kortanalys 1/2020.

Brå. (2021^a). Polisanmälda hatbrott 2020: En sammanställning av de ärenden som hatbrottsmarkerats av polisen. Rapport 2021:17.

Brå. (2021^b). Islamofobiska hatbrott. Rapport 2021:3.

Polismyndigheten (2022) Hatbrott och andra brott om hotar demokratin. Nationella Operativa Avdelningen, Delredovisning 1, PMY Rapport.

Rikspolisstyrelsen. (2013). Inspektion av polismyndigheternas förmåga att upptäcka och utreda hatbrott. Tillsynsrapport 2013:4.

Schoultz, I. (2015). Polisanmälda hatbrott med antiromska motiv. En studie av polisens utredningsåtgärder. Lund: Lunds universitet, rättssociologiska institutionen.

Rapporter, uppföljningar och granskningar från svenska myndigheter

Brå. (2002). Hatbrott: En uppföljning av rättsväsendets insatser. Rapport 2002:9.

Brå. (2009). Hatbrott 2008: Polisanmälningar där det i motivbilden ingår etnisk bakgrund, religiös tro, sexuell läggning eller könsöverskridande identitet eller uttryck. Rapport 2009:10.

Brå. (2011). Hatbrott 2010: Statistik över polisanmälningar med identifierade hatbrottsmotiv. Rapport 2011:8.

Brå. (2018). Polisens hatbrottsmarkering: Kvalitetsgranskning av polisens hatbrottsmarkering samt jämförelse mellan statistik baserad på polisens hatbrottsmarkering och Brås hatbrottstatistik. Rapport 2018:13.

Brå. (2021). Handlagda hatbrott: utrednings- och lagföringsbeslut för anmälda hatbrott med identifierat hatbrottsmotiv åren 2013–2016 och 2018. Rapport 2021:1.

Polismyndigheten. (2017^a). Granskning av polisens arbete mot hatbrott. Interrevisionen.

Polismyndigheten. (2017^b). Återredovisning till regeringen angående polisens åtgärder rörande hatbrott.

Polismyndigheten. (2019). Åtgärder mot hatbrott: Redovisning av regeringsuppdrag.

Polismyndigheten. (2022). Hatbrott och andra brotts om hotar demokratin. Nationella Operativa Avdelningen, Delredovisning 1, PMY Rapport.

Rikspolisstyrelsen. (2013). Inspektion av polismyndigheternas förmåga att upptäcka och utreda hatbrott. Tillsynsrapport 2013:4.

Rikspolisstyrelsen. (2015). Årsredovisning av regeringsuppdraget beträffande hatbrott, RPS 2015-01-23.

Riksåklagaren. (2002). Promemoria och riktlinjer för bekämpning av hatbrott.

Säpo. (2021). Årsbok 2021. Säkerhetspolisen.

Åklagarmyndigheten. (2005). Hatbrott: projektrapport. RättsPM 2005:16. Utvecklingscentrum Malmö.

Åklagarmyndigheten. (2016^a). Hatbrott – en granskning av åklagarna handläggning. Tillsynsrapport 2016:1. Utvecklingscentrum Malmö.

Åklagarmyndigheten. (2016^b). Hatbrott. RättsPM 2016:8, Utvecklingscentrum Malmö.

Åklagarmyndigheten. (2022). Hatbrott. Rättslig vägledning, 2022:11. Utvecklingscentrum Malmö.

Svensk forskning

Atak, K. (2020). 'Inappropriate but not crime'? Policing racial hatred in Sweden. *Nordic Journal of Criminology* 21(1).

Enarson, T. & Åström, K. (2022). Rasistiska hatbrott mot utsatta grupper: Särskilt om samer och romers möjlighet till individuell upprättelse. *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab*, (2).

Granström, G. & Åström, K. (2017). Lifecycle of a hate crime. *Skrifter från Juridiska Institutionen vid Umeå universitet*.

Prop. 2017/18:59. Ett utvidgat straffrättsligt skydd för transpersoner. Justitiedepartementet.

Schoultz, I. (2015). Polisänmälda hatbrott med antiromska motiv. En studie av polisens utredningsåtgärder. Lund: Lunds universitet, rättssociologiska institutionen.

Tiby, E. Sörberg, A-M. (2006). En Studie av Homofoba Hatbrott i Sverige. Forum för Levande Historia.

Tiby, E. (2007). Constructions of homophobic hate crimes: definitions, decisions, data. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*, 8(2).

Internationell forskning

Bell, J. (2015). There are no racists here: the rise of racial extremism, when no one is racist. *Michigan Journal of Race and Law*, 20(2).

Byers, B. Warren-Gordon, K. & Jones, J A. (2012). Predictors of hate crime prosecutions: an analysis from the national prosecutors survey and state-level bias crime laws. *Race and Justice*, 2(3).

Cronin, S. W. McDewitt, J. Farrell, A. & Nolan, J. J. (2007). Bias-crime reporting: organizational responses to ambiguity, uncertainty, and infrequency in eighth police departments. *American Behavioral Scientist*, 51(2).

Gadd, D. (2009). Aggravating racism and elusive motivation. *The British Journal of Criminology*, 49(6).

Jeness, V. & Grattet, R. (2001). Making a hate crime: from social movement to law enforcement. New York: Russel Sage foundation.

Lantz, B., Gladfelter, A. S. & Ruback, B. (2019). Stereotypical hate crimes and criminal justice processing: a multi-dataset comparison of bias crime arrest patterns by offender and victim race. *Justice Quarterly*, 36(2).

Lyons, C J. & Roberts, A. (2014). The difference "hate" makes in clearing crime: an event history analysis of incident factors. *Journal of Contemporary Criminal Justice*, 30(3).

Martin, S. E. (1995). "A cross burning is not just an arson": police social construction of hate crimes in Baltimore County. *Columbus*, 33(3).

Martin, S. E. (1999). Police and the production of hate crimes: continuity and change in one jurisdiction. *Police Quarterly*, 2(4).

Nolan, J. J. & Akiyama, Y. (1999). An analysis of factors that affect law enforcement participation in hate crime reporting. *Journal of Contemporary Criminal Justice*, 15(1).

Nolan, J. J., McDewitt, J., Cronin, S. & Farrell, A. (2004). Learning to see hate crimes: a framework for understanding and clarifying ambiguities in bias crime classification. *Criminal Justice Studies*, 17(1).

Peutere, L. & Kääriäinen, J. (2010). Racist crimes in the Finnish criminal justice system – analysis of cases reported to the police in Helsinki in 2006. *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, 18.

Phillips, S. & Grattet, R. (2000). Judicial rhetoric, meaning-making, and the institutionalization of hate crime law. *Law and Society Review*, 34(3).

Schweppe, J. Haynes, A. & Walters, M. (2018). *Comparative Perspectives on the Lifecycle of a Hate Crime*. Dublin: ICCL.

Sloan, L M. Kind, L., & Sheppard, S. (1998). Hate crime motivated by sexual orientation. *Journal of Gay and Lesbian Social Services*, 8(3).

Walfield, S M., Socia, K M. & Powers, R A. (2017). Religious motivated hate crimes: reporting to law enforcement and case outcomes. *American Journal of Criminal Justice*, 42.

Walters, M A. (2014). conceptualizing ‘hostility’ for hate crime law: minding ‘the minutiae’ when interpreting section 28(1)(a) of the crime and disorder act 1998. *Oxford Journal of Legal Studies*, 34(1).

Wisconsin v. Mitchell. (1993). First amendment – penalty enhancement for hate crimes: content regulation, questionable state interests and non-traditional sentencing. *Supreme Court Review*. *The Journal of Criminal Law and Criminology*, 84(4).

Juridiska institutionen

Umeå universitet, SE-901 87 Umeå
www.umu.se/juridiska-institutionen

ISSN 1652-0718

UMEÅ UNIVERSITET